

Мухатаева Қ.
**Заманауи Француз баспа ісі
мен кітап зерттеу саласы**

Мақаланың мақсаты Францияда бірінші типографияның пайда болуы, баспа саласы, кітап басылымдарына талдау жасай отырып, негізгі даму бағытынан мағлұмат беру. ХҮ-ХҮІ ғасырда кітап басу мен кітап сату саласы, соның ішінде, семьялық Этьендердің типографиялары атап өтіледі. ХҮІІ ғасырда баспа ісінің дами түскенін, Антуан Витренің үлкен баспагер әрі типографиясы болғаны сөз етіледі.

Француз мемлекетінің кітап басу саласындағы ұстанымдары және кітап нарығы туралы талдаулар жасалады.

Түйін сөздер: Француз баспа саласы, баспалар, қоғамдық ұйымдар, кітап зерттеу, сауда нарығы, баспа ісі.

Muhataeva K.
**Modern publishing
and bibliology in France**

The aim of the article is an analysis of modern publishing activity in France, basic directions and prospects of development publishing business and book market in France, and also analysis of period of appearance of the first printing-house.

The role of public organizations on publishing business, research industries in bibliology, and also role of Ministry of culture is considered and mass to communication of France in support of publishing activity.

Key words: French publishing business, книгораспространение, bibliology, public organizations.

Мухатаева К.
**Современное издательское
дело и книговедение
во Франции**

Целью статьи является анализ современной книгоиздательской деятельности, основные направления и перспективы развития книжного рынка Франции, а также историческая ретроспектива, анализ периода появления первой типографии.

Отдельно изучены роль общественных организаций в книгоиздательском деле, научно-исследовательские отрасли в книговедении, а также роль Министерства культуры и массовых коммуникаций Франции в поддержке книгоиздательской деятельности.

Ключевые слова: книгоиздательское дело Франции, книгораспространение, книговедение, общественные организации.

ЗАМАНАУИ ФРАНЦУЗ БАСПА ІСІ МЕН КІТАП ЗЕРТТЕУ САЛАСЫ

Европа мемлекеттерінің ішінде Француз кітап шығару саласы XV ғасырдан басталады. (1470). «Кітап басылымының ЮНЕСКО жылнамасының» деректеріне сүйенсек, кейінгі жылдары кітап шығарудағы алдыңғы қатардағы он мемлекет арасында Франция 6-орынды иеленіп келеді. «Статистический ежегодник Франции» көрсеткішінде Францияда жыл сайын 40 мыңнан аса жаңа басылым шығады делінген.

Әлемдегі көп мемлекеттер сияқты баспа саласынан Францияның да екі қаласы алдыңғы қатарды иеленіп келеді. Ол – Париж және Лион қалалары. Ең алғаш Париж қаласында типография ашу мәселесі тұрды. Типография ашу жұмысымен кім айналысады, жеке кәсіпкер ме немесе жоғары оқу орны университеттерден бастала ма деген мәселе шешуін табу керек болды. Ақылдаса келе, типография жұмысын бастауды Сорбонна міндетіне алды. Сорбоннаның приоры Иоганн Хейнлин мен университет ректоры Гильом Фише 1469 жылы Германиядан типография мамандарын шақырады. Мюнстер қаласынан Ульрих Геринг, Михаил Фрибургер және Мартин Кранц Францияның шақыруымен 1470 жылы келеді. Бірінші типография Сорбоннаның бір залында орнатылады. Бірінші рет Италияның гуманисті Гаспарен де Бергамның Хаттар жинағын, ал 1476 жылы Библияны басып шығарады. Француз тілінде бірінші «Үлкен Француз хроникасын» басып шығарады. Бұған қарап біз Францияда бірінші типография жеке кәсіпкердікі емес, университеттің құрамында болғанын көреміз. Гуманитарлық мазмұнда Сорбоннада 23 кітап шығарылады, оның редакторлары Фише мен Хейнлин өздері болады. Бірақ бұл басталған іс ұзаққа бармайды, 1473 жылы Фише Римге, ал Хейнлин Базельге кетіп қалған соң, типографияны университеттен шығарып, жеке кәсіпкерге береді де, кітап шығару ісі жалғаса береді.

Екінші бір типография 1473 жылы неміс жұмысшылары Иван Столл мен Петр Цезариустың бастамасымен ашылды. 1510 жылдары Парижде 50-ге тарта типография ашылып, өріс алғанын көреміз. Осы жылдардан бастап француздар типография ісін меңгеріп, өз тілдерінде кітап баса бастады. Кітап басу ісі басталғаннан бастап жарты ғасырға дейін Лион қаласы кітап басуда бірінші болды. Лионда жиі жәрменкелердің болуы және цензураның болмағаны да көп әсер еткенге ұқсайды.

Лионның бірінші баспагері Иоганн Трексель болды. Одан соң кітап басу ісінің орталығы Париж қаласына ауысты. Кітап сол жылдары Тулузде, Пуатье, т.б. қалаларда басыла бастады.

XV-XVI ғасырда кітап басу мен кітап сату бір-бірімен байланыста болды. Себебі көптеген кітап шығарушылардың өз типографиялары болмағандықтан басқа кітап таратушы-баспагерлердің типографияларын пайдаланды. Бұл кезде Францияда семьялық Этьендердің типографиялары атакты болды. Анри Этьен, одан соң баласы (1503-1559) Робер Этьен жалғастырды. Кітаптарының сауатты шыққаны сондай, тіпті Этьендер кімде кім олардың басылымынан қате тапса, соған сыйлық жариялаған.

Франция баспа ісіне қарасақ, әр ғасырда аттары тарихта қалған үлкен-үлкен баспагерлерін көреміз.

XVIII ғасырда Антуан Витре үлкен баспагер-типографиясы болған, ол Библияның 10 томын басқан.

XVIII ғасырда (1730-1804) Франсуа Амбруаз Дидо баспа типографиялары ерекшеленді, оларда да әкеден балаға жалғасып келді.

Ал 1826 жылы Франциядағы ең үлкен – Ашеттбаспасы құрылды. Бас кезінде құрылғанда ол ағартушы баспа ретінде пайда болды. Луи Франсуа Ашетт (1800-1864) басында өз жұмысын кішкене кітап магазинінен бастаған. Ол өзінің маңатына іскер адамдарды жинап, әуелі білім беру саласының кітаптарын басып шығаруды бастаған. Келе-келе басылымдардың бәрін басатын әмбебап дәрежеге жеткізеді. Бұл кезде бәсекелес баспалар пайда бола бастайды да, 1865 жылы Парижде баспагер «Ларусс» «Большой универсальный словарь XIX века» 15 томын шығарады.

XIX ғасырдың соңында Француздың екі баспагерін Амбруаз Воллар және Эдуард Пеллетанды ерекше атап айтуға болады.

XIX ғасыр француз кітап басылымының «алтын ғасыры» деп аталды. XIX ғасыр француз әдебиетінің алтын ғасырында – әлем әдебиетінің інжулері (Бальзак, Флобер, Мопассан, Гюго) басылып шықты. Бүкіл Европа әлемі француз тілінде сөйледі.

Бұл кезде француз әдебиеті екі бағытта болды. Біріншісі – философиялық және ғылыми бағыттағы, қарапайым безендірілген басылымдар болса, екіншісі – өте ауқатты, байларға арналған кітаптар болды. Негізі француздар жақсы безендірілген кітаптарды жинауда, құрметтеуде олар ылғи да бірінші орында болған, соның ішінде 18 ғасырда ол ерекше болған, оған

себеп бұл ғасырда кітаптарды безендіру ерекшелігі пайда болған. Кітап гравюрасы дамыған. Париж бен Лион кітап басу орталығына айналады. Француз кітап басу, кітап шығару ісіне еңбектері сіңген – атакты типограф Иоганн Трексель, Жан дю Пре, каллиграф және миниатюрист Антуан Верар, гуманист баспагерлер Этьендер, Лион типограф-баспагері С. Грифиус, жаңа шрифт ойлап тапқан Ф.Дидолар болды. Өкінішке орай, көптеген баспагерлер, әсіресе ортағасырлық кезеңдерде шіркеу жағынан қуғынға түскендері болды, Этьендер, Доле сияқты баспагерлер шығарған басылымдарымен бірге өртеліп, қайғылы аяқталса да, француз баспагерлері өз жұмыстарын тоқтатпаған. Француз баспа ісі осындай ұзақ даму жолынан өткен [1].

Бүгінгі күнде Франция баспа ісі, полиграфия және кітап саудасы іріленген фирмаларда шоғырланған. Бірақ сонымен бірге аз ғана кірісімен кішкене фирмалар да бар, олар аз ғана кітап шығарып үлгереді де, көбінесе үлкен фирмалармен бәсекеге төтеп бере алмай банкротқа ұшырап отырады.

Францияның үлкен баспа концерндері «Ашетт», «Ларусс», «Галлимар» мемлекеттің үлкен қаржы және өнеркәсіп концерндерімен де байланыста болды. «Ашетт» – «Франс Суар», «Пари-Пресс» газеттерін және «Франс-Диманш», «Журналь дю Диманш» апталықтарын шығаратын ең үлкен газет бірлестігі «Франпар» фирмасына иелік етеді. Сонымен бірге париждік «Бродар и Тупен» сондай-ақ көптеген қағаз шығаратын фабрикаларға иелік етеді.

Францияда 1847 жылы француз кітап ісі саласын жетілдіруде «Баспагерлер мен кітап таратушылар қоғамы» құрылған. Оның бастапқы кезеңін типограф – кітап басушы Амбруаз Фирмен Дидо жетекшілік етті. Бүгінде «Қоғамда» кітап басу мен таратуға байланысты барлық мамандық түрлері қарастырылған. Ол баспагерлер, типография, қағаз фабрикаларымен кітап таратушылар арасындағы қарым-қатынасты реттеп отырады. Сонымен бірге Авторлық құқық реттеу де қарастырылған. 1857 жылдан «Қоғамға» Франция баспа өнімдерін тіркеп отыратын «Франция библиографиялық көрсеткішін» шығару жүктелген.

1892 жылы «Француз баспагерлерінің ұлттық синдикаты» одағы құрылды, оған Француз баспагерлерінің көбі мүше болып енді. Синдикаттың міндеті француз баспа корпорацияларының жұмыстарын және кәсіби мәселелерін шешу болып табылады. Синдикат кез келген баспагерді қабылдай бермейді, оның

мүшесі баспа саласында біраз кітап шығарып, белсенділік көрсеткен баспагерлер ғана мүше болып ене алады. Синдикаттың жүйеленген секциялары болады, олар: классикалық әдебиет, жалпы тақырыптық әдебиет, фантастика, медицина әдебиеттері, діни кітаптар т.б. түрлерден тұрады. Француз баспасының құрамы көбінесе мынандай болып келеді:

1. Әдеби бөлім немесе авторлық бөлім. Бұл бөлім негізінен қолжазбаны іздеу және жинаумен айналысады.

2. Техникалық немесе өндірістік бөлім.

3. Коммерциялық бөлім.

4. Секретариат – бөлімдердің арақатынасын реттеп отырады.

5. Жарнама бюросы және кітап шығару мен таратуға байланысты басқа да қызметтер.

Әдеби бөлім немесе авторлық бөлім баспаның иесіне тікелей бағынышты болады. Кітапты шығару мәселесін сол шешеді. Бұл бөлімде сонымен бірге аударма бөлімі, жалпы қолжазбамен атқарылатын жұмыстардың қызметі ұйымдастырылады. Басқа бөлімдердің жұмыстары біздегі баспалардың жұмысынан аса айырмашылығы шамалы, тек коммерциялық бөлімде алдын ала жарнама жұмыстары жүргізіледі. Шығатын кітап туралы «Библиографиялық көрсеткішке» енгізіледі, мерзімді басылымдарда жарнамалар беріледі және негізгі баспа каталогіне енгізіледі. Францияда баспаларды 4 түрге бөлуге болады.

1. Басылымдарын тікелей дүкендер арқылы сататын баспалар. Мысалы, «Larousse», «Presses Universitaires de France» т.б.

2. Кітап тарату жолының басқа түрлерін ұйымдастыратын баспалар, мысалы бірнеше баспалардың өнімін тарататын «Форум» кооперативы сияқты.

3. Өз өнімдерін басқа баспа фирмаларына немесе басқа да ұйымдар арқылы тарататын баспалар.

4. Өз дүкендері бар баспалар [2].

Француз кітап дүкендерінің профсоюзы – 600 әр түрлі деңгейдегі дүкендердің басын біріктіреді [2, 14]. Францияда кітап таратушылардың барлығын біріктіретін одағы жоқ, сол себепте кітап саудасымен қанша дүкендер айналысатынын тап басып айту қиын. Соған қарамастан үлкен-үлкен кітап таратушылар фирмасы бар. Соның бірі – 1920 жылы құрылған «Француз кітап үйі». Оның басты міндеті – кітап таратушыларға көмектесу, оларға керек кітаптарын тауып беру, шыққан басылымдар туралы ақпарат беру т.б. Тапсырыс беруде орталықтандырылған ұсақ кітап тарату-

шыларға тасу, бұл транспорт, есеп-қисап жағынан үнемділік береді, аймақтық баспаларға, үлкен қалаларға басылымдарын алып келгенде сақтайтын орындар ұйымдастырады.

Кітап шығару динамикасына қарасақ соғыстан кейінгі жылдары Францияда кітап басылымы жылдан-жылға өсіп отырған. 1946 жылдың өзінде-ақ соғысқа дейінгі деңгейге жеткен. Одан кейінгі жылдары да өсу үстінде. Франция 50-жылдардың ортасында әлемде Жапония, Англия, ФРГ, АҚШ және СССР-дан кейін алтыншы орынды иеленіп келеді. 1972 жылғы «Библиографиялық көрсеткішінің» статистикасына қарасақ 21 958 басылым 322 миллион тиражбен шығыпты. Шыққан басылымдар әдеби, тарих, философия сияқты тақырыптармен көбірек шыққан. Таралымдары да әр түрлі болып келеді. Техникалық әдебиеттердің тиражы – 3-5 мыңнан болса, медициналық – 5-10 мыңнан, тарихи басылымдар 15 мыңға дейін кетеді. Бұл көрсеткіш бүгінгі күнмен салыстырғанда екі-үш еседей артқан десе де болады [3].

1945-1950 жылдары француздардың кітап оқу деңгейі жоғары болды. Бұл жылдары танымал болған басылымдар коммунист-жазушылар, гитлер концлагерінде болған жазушылардың шығармаларына сұраныстар көп болды. Осы жылдары совет жазушыларының да шығармалары басылды. А.М. Горькийдің «Ана», Островскийдің «Құрыш қалай шынықты», А. Бектің «Волокалам шоссесі» т.б. көптеген кітаптар шықты. Бірақ француз реакционерлеріне бұл жағдай ұнамай, қайткен күнде де кітап нарығынан ыдыстырып шығару үшін басқалай амал қолдануға көшеді. Ол үшін америка кітап басылымдарын әкелуді шешеді. Кітап нарығын американдық «боевиктер», детективтер, порнографиялық әдебиеттер сияқты басылымдарымен толықтырылады. Бірақ көпке ұзартпай, француз қоғамы жазушыларының, қоғам қайраткерлерінің, әдеби бірлестіктердің басын қоса отырып, бұл саясатты жеңіп шығады. Одан соң өзінің төл әдебиетімен қоса, орыс классиктерінің де шығармалары келеді.

Кейінгі жылдары барлық дамыған Европа елдеріндегі сияқты, қалта кітапшалары шығарыла бастайды. «Карманный форматтың» жаңа ғасыры 1953 жылы «Ашетт» пен «Галлимар» баспалары таратудан басталады. Бұл басылым тек қана кітап дүкендері ғана емес, барлық жерлерде, дүкен, супермаркет, дәріхана, киоскалардың бәрінде сатыла бастайды. Тақырыбы да әр түрлі болып келеді. Мысалы «Галлимар» поэтикалық сериясын шығарды.

Франция халықаралық нарыққа кітап шығаратын үлкен экспортер. Оның шығаратын мемлекеттері – Бельгия, Люксембург, Швейцария, Канада, Алжир, Марокко. Кітап экспортының 73% осы мемлекеттерге кетеді. Экспортқа шығаратын кітаптарының тақырыбына келсек әдеби, әмбебап тақырыптағы әдебиеттер, оқулықтар, анықтамалық әдебиеттер, ғылыми техникалық әдебиеттерді құрайды.

1948 жылы ерекше синдикат «Ұлттық француз әдебиетінің комиссиясы» құрылған – оның міндеті экспортталған француз әдебиетінің жағдайын зерттеп білу. Баспагер-экспортерлардың өздері де бірігіп одақ құрған. Бұл ұйымдардың барлығының міндеті: шетелдерде француз әдебиетін насихаттау. Ол үшін көрмелер, конференциялар, француз кітаптарының апталығы, мектептерде, кітапханаларда, институттарда кездесу, көрмелер ұйымдастыру т.б. көптеген жұмыстар атқарады.

1950 жылы «Шетелдегі француз кітаптарының тұрақты комитеті» құрылады. Оның құрамына баспагерлер, жазушылар, әдеби қызметкерлер кірді. Олардың міндеті француз кітаптарын шет елге тарату жөнінде кеңестер беру. Сонымен бірге Мәдениет министрліктерінде баспа ісін қолдайтын «Кітап және кітап оқу» арнайы басқармасы бар. Ол жалпы мемлекеттік деңгейде кітап ісін реттеу жұмысымен, сонымен қатар Француз әдебиетін экспорттау және француз әдебиетін аудару жұмыстарымен айналысады.

1946 жылы құрылған Ұлттық кітап орталығы – авторлар, аудармашы, баспагерлер, кітапхана саласын, әдеби кештер ұйымдастыратын мекемелер, қысқасы баспа саласындағы барлық ұйымдардың басын біріктіре отырып, сол саладағы іс-шаралармен айналысады. Жас авторларға демеушілік етеді [2, 18].

Франция француз тілінде сөйлейтін мемлекеттердің бәрімен, сонымен бірге африкалық мемлекеттер: Того, Конго, Камерун, Тунис, Марокко, Алжирмен халықаралық қатынаста. Францияда 1982 жылдан бастап кітап бағасын реттейтін заң күшіне енген, бұл заңның талабы бойынша кітап басылымына 5% артық үстеме баға қоя алмайды, бұл кітап нарығында баға саясатын тұрақтандыруға үлкен үлес қосады.

Францияда алдыңғы қатарлы алпауыт баспалар көптеп саналады. Ашет, Casterman, Gallimard, Actes sud, Flammarion, Fa yard, Verdier, Seuil ж.б.

Париждің «Casterman» баспасы 1870 жылы құрылған. Алғашында тек техникалық кітап-

тарды ғана шығарса, кейін оқу, философия, өнер кітаптарын шығарды. Балалар сериясынан «Золотая ветвь», «Кто ты, юноша?» шығарса, белгілі католиктерге арналған «Мировой итог» энциклопедиясын да шығарған.

«Gallimard» 1911 жылды құрылған – Францияның үлкен баспаларының бірі. 1953 жылы «қалта кітабы» сериясын алып, Францияда қалта кітабының ғасырын бастады. Барлық сериялары үлкен сұранысқа ие. Әлем әдебиетінің інжу-маржаны «Библиотека плеяды», сын, әдебиеттану «Идеальная библиотека», жас жазушылардың алғашқы туындысын «Проза молодых» деген серияларында беріп тұрады, басқа да сериялары бар.

Францияда бүгінгі күнде жұмсақ мұқабалы, қалта кітабы – пейпербеки ең көп оқылатын болса, покетбук – кішкене басылымдары да сатылым нарығынан өз орнын алған.

Мамандандырылған «Larousse-Ларусс» баспасы 1865 жылы құрылған, педагог, жазушы, лексикограф Пьер Ларусс негізін қалаған. Алғашқында оқу құралдарынан бастап, кейін энциклопедиялық-анықтамалықтар шығаруға көшкен. Франция энциклопедия шығарудың отаны болмаса да, атақты басылымдары баршылық. Д. Дидро мен Д. Аламбердің «Энциклопедия, или Толковый словарь наук, искусств и ремесел» атасақ та жеткілікті. Сонымен бірге салалық энциклопедиялар да көп шығарады. Бұл баспамен бәсекелестікке түсе алатын баспа «Энциклопедический словарь Кие» баспасы ғана. Балалар энциклопедиясын да көп шығарады.

Францияда Католиктердің баспаларынан «Мате» 17 ғасырдың аяғында құрылған, Европада үлкен беделге ие болған Альфред Мамның беделін пайдаланған. Ал Париждегі Шарль Мамның баспасы француздың романтиктері – де Сталь, Шатобриандардың еңбектерін шығарумен белгілі болған.

Францияда балалар әдебиетіне көп көңіл бөлінеді. Үздік баспалар «Ф. Леру», «Л’эколь де луазир» баспалары. Олар жаңа басылымдар ойлап табады. Мектеп оқулықтарымен қатар ойын-сауық басылымдарын қоса шығарады. Әр түрлі лозунгтер ойлап табады. «Кто они?», «Что они делают?» деген атпен екі кітапты бір футлярда шығарып, жас оқырмандарын әр түрлі қызмет адамдарымен таныстырып, олардың мамандықтары, қандай жұмыс атқарады, сонымен таныстырады.

Францияда ғылыми басылымдарды мемлекет, қоғамдық ұйымдар, меценаттар қаржыландырады. 1939 жылы ашылған «Ұлттық ғылы-

ми зерттеу орталығы» ғылыми баспалар мен лабораториялардың басын біріктірді. Осыған байланысты 1959 жылғы шыққан декретінде «ғылымның барлық саласының дамуын, бағытын, болашағын болжауға және Франция ғылымының даму барысын үкіметке хабарлап отыруға міндетті» делінген. Шығаратын кітаптары әр түрлі тақырыптарды қамтиды. Сонымен бірге жоғары оқу орындарының оқулықтарының сапасын зерттейтін де орталықтары бар.

Францияда кітап зерттеу ісімен қоғамдық ұйымдар, ассоциациялар, кітапханалар, институттардың ғылыми-зерттеу орталықтары айналысады. Кітапханатану және библиография, сонымен бірге кітап тану мен кітап тарихы саласында үлкен зерттеулер жүргізетін орталық зерттеу ұйымдары – Француз ұлттық кітапханасы және Француз кітапхана ассоциациясы болып табылады.

Француз ұлттық кітапханасының қорында 15 ғасырдан француз короліне тиісті коллекциялардан басталатын өте бай қор сақталған. «Баспа өнімдерінің ұлттық кітапхана шығарған жалпы каталогы. Авторлық серия» деген көп томдық көрсеткіш шығарды. Бірінші томы 1897 жылы шыққан. 220 томнан тұрады. 1811 жылы Ұлттық кітапхана «Франция библиографиясын» шығаруды бастаған. 1957 жылдан «Библиографиялық документтер бюллетенін» шығарады. Сол сияқты көптеген зерттеу жұмыстарын жүргізеді.

Француз кітапхана ассоциациясы 1906 жылы құрылған. Жыл сайын ұлттық съездері өтіп тұрады. Оның қорытындысы «Ақпараттық бюллетеньдерінде» жарияланып тұрады. «Кітап оқу және кітапхана» тоқсандық жинағы, «Кітапхана дәптері» т.б. көптеген мерзімді басылымдар

шығады, барлығында да кітап шығару, кітап оқу, кітап зерттеу мәселелері көтеріледі.

«Графикалық құжаттарды консервациялау ғылыми-зерттеу орталығы» баспасөз өнімдерін консервациялау, реставрациялау, сақтау сияқты ғылыми жұмыстармен айналысады.

«Полиграфия өнімдерінің ғылыми-зерттеу институты» – полиграфия саласындағы ғылыми жұмыстармен айналысады. Біз байқап отырғандай, Франция баспа ісі сала-салаға бөлініп зерттеу жұмыстары атқарылынатынын көруге болады.

Францияда баспа өнімдерін тіркеу біздің елдегідей, тегін Міндетті даналарды алумен тікелей байланысты болып келеді. Кітап және кітап басылымы туралы анықтамалықтар, басылым статистикасы Міндетті даналардың негізінде жасалынатынын көруге болады.

Библиографиялық көрсеткіштерден «Франция библиографиясы» анықтамалығы, «Француз тіліндегі кітаптар. Баспагерлер репертуары» анықтамалықтары бар. Сонымен бірге «Кітаптаратушылар мен баспагерлер одағы» екі анықтамалық шығарды. «Международный репертуар издателей французского языка» және «Ежегодник прессы и рекламы» деген анықтамалықтарын шығарды.

Қазақстан Республикасындағы баспасөз статистикасы жинағы сияқты «Статистический ежегодник Франции» жылнамасы да Француз баспа ісінің әр жылғы ғылыми библиографиясы мен статистикасын дайындайды екен.

Қорыта келе баспа саласында ұзақ даму процесінен өткен, мол тәжірибесі бар заманауи Француз баспа ісі мен кітаптану саласының жетістіктері мол екенін көреміз.

Әдебиеттер

- 1 Книгопечатание как искусство: Типографы и издатели 18-19 в.в. о секретах своего ремесла. – М.: Книга, 1987. – 382 с.: ил
- 2 О государственной поддержке отечественного книгораспространения во Франции. – М.: Профсоюз книжных магазинов Франций, Ассоциация книгораспространителей независимых государств, 2013. – 40 с.
- 3 Мировой книжный рынок // Книжное дело. – 2002. – № 4.
- 4 Герчук Ю.Я. История графики и искусства книги: учебное пособие для студентов / Ю.Я. Герчук. – М.: Аспект-Пресс, 2000. – 320 с.
- 5 Кто издает русские книги во Франции // Книжное дело. – 1996. – №1.
- 6 Баренбаум И.Е. Книга и книжное дело за рубежом : [в 3 вып.] – Л.: Ленингр. гос. ин-т культуры, 1990. – 119 с.
- 7 Современное отечественное и зарубежное издательское дело: учеб. пособие / сост. А.В. Зарубин; под ред. Т.В. Поповой. – Екатеринбург: УГТУ-УПИ, 2008. – 112 с.
- 8 Санников Н.В. Издания в мягкой обложке за рубежом. – М.: Книга, 2001. – 64 с.
- 9 Книжная культура. История и современность // Национальная культура в современном социокультурном процессе. – Вып.1. – М., 2002.

References

- 1 Knigopechatanie kak iskusstvo: Tipografy i izdateli 18-19 v.v. o sekretah svoego remesla. – M.: Kniga, 1987. – 382 s.: il
- 2 O gosudarstvennoj podderzhke otechestvennogo knigorasprostraneniya vo Francii. – M.: Profsojuz knizhnyh magazinov Francii, Associacija knigorasprostranitelej nezavisimyh gosudarstv, 2013. – 40 s.
- 3 Mirovoj knizhnyj ryнок // Knizhnoe delo. – 2002. – № 4.
- 4 Gerchuk, Ju.Ja. Istorija grafiki i iskusstva knigi: Uchebnoe posobie dlja studentov / Ju.Ja. Gerchuk. – M.: Aspekt-Press, 2000. – 320 s.
- 5 Kto izdaet russkie knigi vo Francii // Knizhnoe delo. – 1996. – №1.
- 6 Barenbaum I.E. Kniga i knizhnoe delo za rubezhom : [v 3 vyp.] – L.: Leningr. gos. in-t kul'tury, 1990. – 119 s.
- 7 Sovremennoe otechestvennoe i zarubezhnoe izdatel'skoe delo: ucheb.posobie / sost. A.V. Zarubin; pod red. T.V. Popovoj. – Ekaterinburg: UGTU-UPI, 2008. – 112 s.
- 8 Sannikov N.V. Izdaniya v mjagkoj oblozhke za rubezhom. – M.: Kniga, 2001. – 64 s.
- 9 Knizhnaja kul'tura. Istorija i sovremennost' // Nacional'naja kul'tura v sovremennom sociokul'turnom processe. – Vyp.1. – M., 2002.